

Etyka w biznesie międzynarodowym

Anna Paluszek

Od dawna już panuje zgoda, że pracodawca jest odpowiedzialny za swoich pracowników, powinien szanować ich prawa i dbać o ich interesy. Stopniowo coraz więcej firm prywatnych przyjmuje też coraz większą odpowiedzialność za społeczność, w której funkcjonuje, na przykład inwestując w przedszkole lub szkołę (dotyczy to szczególnie dużych zakładów pracy). Podobne zachowania nie stanowią jeszcze powszechnej praktyki a niektórzy przedsiębiorcy negują wręcz ich potrzebę i zasadność, skupiając się wyłącznie na dążeniu do maksymalizacji zysku. Z tych powodów mówi się o etycznych i nieetycznych zachowaniach w biznesie.

W epoce globalizacji firmy utrzymują stosunki z przedsiębiorstwami w innych krajach, często na innych kontynentach. Czy firmy europejskie są odpowiedzialne za pracowników zatrudnianych przez ich dostawców i za wpływ ich partnerów biznesowych, na przykład na środowisko naturalne? Jeśli tak, to czy odpowiedzialność ta wynika ze zobowiązań moralnych, czy jest obowiązkiem narzuconym przez prawo? Z odpowiedzią na te pytania mierzymy się rozmawiając o etyce w biznesie międzynarodowym.

Po co nam etyka w biznesie?

Zastanówcie się czy słyszeliście o etycznym zachowaniu firm. Co to znaczy, że firma działa etycznie? Z czym kojarzy się Wam sformułowanie „etyczny biznes” lub „odpowiedzialne społecznie przedsiębiorstwo”? Zastanówcie się wspólnie, czy znacie jakiegokolwiek przykłady etycznego działania firm i zapiszcie je w widocznym miejscu. Następnie pomyślcie, czy słyszeliście o przykładach nieetycznych zachowań firm, zapiszcie je w kolumnie obok.

Czy którekolwiek z podanych przykładów dotyczą krajów globalnego Południa (państw Azji, Afryki lub Ameryki Łacińskiej)? W której z kolumn się znajdują – dotyczącej etycznych czy nieetycznych zachowań? To ważne rozróżnienie, ponieważ w tym rozdziale zastanowimy się przede wszystkim nad tak zwaną **globalną odpowiedzialnością firm**. W bardzo wielu branżach mamy do czynienia z tzw. **łańcuchem dostaw**, który sięga do państw globalnego Południa, dlatego warto mówić o tym, czy firmy są globalnie odpowiedzialne.

"Wszystko sprowadza się naprawdę do tego: całe życie jest ze sobą powiązane. Jesteśmy złapani w sieć wzajemności, z której nie można uciec, włożeni w jeden worek przeznaczenia. Cokolwiek dotyka kogoś bezpośrednio, wpływa na nas pośrednio. Zostaliśmy stworzeni do życia razem z powodu współzależnej konstrukcji rzeczywistości. Czy pomyślałeś kiedyś, że nie możesz wyjść rano do pracy bez bycia zależnym od większości świata? No właśnie, czy zastanawiałeś się kiedyś nad tym? Skąd pochodzi kawa w twoim kubku? Skąd się wzięła gąbka? Jakim cudem na twój stół trafił bananowy jogurt? **I zanim skończyłeś śniadanie już zależałeś od ponad połowy świata.**"

Źródło: Strona Tygodnia Edukacji Globalnej, www.teq.edu.pl

Te słowa wypowiedział Martin Luther King podczas wigilijnego kazania w 1967 roku. Skoro pojedynczy konsument/ka jest tak silnie powiązany/a z odległymi krajami, to podobnie jest z firmami. Ich oddziaływanie jest jednak silniejsze, bo dokonują często ogromnych zamówień oraz korzystają z usług transportowych, przewożąc towary na duże odległości.

Zanim powstanie produkt końcowy, który można znaleźć w sklepie, zwykle przechodzi on wiele etapów przetwarzania – od surowca przez półprodukt, finalizację, wykończenie i pakowanie do swojej ostatecznej formy. Często etapy te mają miejsce w różnych częściach świata, wtedy właśnie mówimy o **zglobalizowanym łańcuchu dostaw**.

W dobie **globalizacji** rzadko całość produkcji jest zlokalizowana w jednym kraju, a nawet wtedy często importowane są surowce lub maszyny potrzebne do produkcji. Oznacza to, że terenem

działania przedsiębiorstwa nie jest już tylko społeczność lokalna, gdzie znajduje się centrala firmy – równie istotne stają się społeczności egzystujące w miejscach, z których pochodzą surowce, lokalizuje się fabryki i dostawców. Czy firma może być odpowiedzialna za tak wielu pracowników i tak odległe społeczności z wielu kontynentów?

Społeczna odpowiedzialność biznesu

Przedsiębiorstwa są odpowiedzialne za przestrzeganie praw zatrudnianych przez siebie ludzi oraz wpływ, jaki wywierają na środowisko naturalne (np. zanieczyszczając wody gruntowe ściekami). Nie ma jednak przepisów, które zmuszałyby firmy do ponoszenia odpowiedzialności, za to co dzieje się w fabrykach, z którymi współpracują.

Odpowiedzią na ten problem jest koncepcja **społecznej odpowiedzialności biznesu**. Zakłada ona, że firmy tworząc filozofię i strategię działania dobrowolnie uwzględniają interesy społeczne i potrzeby środowiska, w którym funkcjonują. Z roku na rok coraz więcej firm tworzy strategie odpowiedzialności społecznej, ponieważ menadżerowie zauważają, że w dłuższej perspektywie przynosi to przedsiębiorstwu korzyści.

Umieędzynarodowienie produkcji poszczególnych towarów ma pozytywne konsekwencje, jedną z nich jest fakt, że jako konsumenci płacimy za nie niższą cenę. Drugim ważnym rezultatem jest to, że wielu mieszkańców krajów Południa może znaleźć pracę przy produkcji dóbr, które potem eksportowane są do Europy.

Najczęściej nie zastanawiamy się, dlaczego czekolada, bawełniane podkoszulek, elektronika są tak tanie i łatwo dostępne, pomimo, że pochodzą z odległych krajów. Jest to możliwe dzięki różnicom między Polską a miejscami, gdzie te towary są produkowane. Do podstawowych czynników wpływających na ostateczną cenę produktu zaliczyć można:

- niskie koszty siły roboczej i bardzo niską płacę minimalną w wielu krajach globalnego Południa; często płaca ta nie wystarcza na zaspokojenie podstawowych potrzeb jak wyżywienie rodziny i posłanie dzieci do szkoły;
- brak ochrony prawnej osób zatrudnionych (np. brak umów o pracę, zabezpieczeń socjalnych, niższe standardy bezpieczeństwa przy wykonywaniu pracy);
- często rządy krajów uboższych nie są w stanie kontrolować przestrzegania prawa w dużych zakładach produkcyjnych (nieradko nie chcą tego robić bojąc się, że firma przeniesie się do innego państwa);
- w wielu krajach uboższych prawo dotyczące ochrony środowiska (np. zakazujące firmom odprowadzenia zanieczyszczonych ścieków do rzek) nie działa sprawnie, co obniża koszty produkcji, ale odbija się negatywnie na życiu ludzi w okolicach fabryki.

Duże, międzynarodowe korporacje często wykorzystują te różnice, aby osiągać zysk za wszelką cenę. Do niedawna było to dość powszechne. Obecnie jednak zaczynają do głosu dochodzić zwolennicy strategii, zgodnej z którą bardziej etyczne traktowanie pracowników i odpowiedzialność za środowisko również może pomóc firmie w rozwoju. Inicjatywą promującą podobną strategię jest Global Compact.

Odpowiedzialność firm – wyzwania globalne

Global Compact (GC – Globalne Porozumienie) jest ogólnościwiatową inicjatywą, którą zapoczątkował w 1999 roku Kofi Annan, wówczas Sekretarz Generalny ONZ. Był to apel do świata biznesu o wprowadzenie w życie 10 reguł działania, przyjętych wcześniej przez rządy poszczególnych państw. Zasady Globalnego Porozumienia zostały zaczerpnięte z Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Deklaracji Międzynarodowej Organizacji Pracy o Fundamentalnych Zasadach i Prawach w Pracy, Deklaracji z Rio o Środowisku Naturalnym i Rozwoju – Agendy 21 oraz Konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko korupcji.

Prawa Człowieka	Zasada 1. Popieranie i przestrzeganie praw człowieka przyjętych przez społeczność międzynarodową.
	Zasada 2. Eliminacja wszelkich przypadków łamania praw człowieka przez firmę.
Standardy pracy	Zasada 3. Poszanowanie wolności stowarzyszania się.
	Zasada 4. Eliminacja wszelkich form pracy przymusowej.
	Zasada 5. Zniesienie pracy dzieci.
	Zasada 6. Efektywne przeciwdziałanie dyskryminacji w sferze zatrudnienia.
Środowisko naturalne	Zasada 7. Prewencyjne podejście do środowiska naturalnego.
	Zasada 8. Podejmowanie inicjatyw mających na celu promowanie postaw odpowiedzialności ekologicznej.
	Zasada 9. Stosowanie i rozpowszechnianie przyjaznych środowisku technologii.
Przeciwdziałanie korupcji	Zasada 10. Przeciwdziałanie korupcji we wszystkich formach, w tym wymuszeniom i łapówkarstwu.

Źródło: <http://www.globalcompact.org/pl/pol/Global-Compact/10-Zasad-GC>

Już prawie 8 000 firm z całego świata zobowiązało się do przestrzegania zasad *Global Compact*.

Druga strona mody!

Przemysł tekstylny-odzieżowy to modelowy przykład współzależności globalnych. Dżinsy czy podkoszulki to – obok innych towarów (np. żywności, komputerów, telefonów komórkowych), których proces produkcji odbywa się lub w inny sposób jest związany z krajami globalnego Południa – dowód na nasze powiązania z innymi regionami świata.

Przeanalizujcie opis produkcji dżinsów. Zastanówcie się, w jaki sposób proces ten wpływa na środowisko i ludzi w poszczególnych krajach. W jaki sposób zjawisko globalnej produkcji wpływa na konsumentów i osoby zatrudnione przy wytwarzaniu ubrań?

Etapy produkcji odzieży – przykład szwajcarskich dżinsów:

- Bawełna jest zbierana w **Burkina Faso, Kazachstanie albo Indiach** i wysyłana do **Chin**.
- W **Chinach** przędzie się nici przy użyciu szwajcarskich maszyn.
- **Na Filipinach** bawełna jest farbowana kolorami indygo pochodzącymi z Niemiec albo Szwajcarii.
- W **Polsce** tkany jest materiał przy użyciu szwajcarskich maszyn.
- Metka dżinsów pochodzi z **Francji** a guziki z **Włoch**.
- Projekt graficzny dżinsów jest przygotowywany w **Szwajcarii** i wysyłany przez Internet **do fabryki odzieżowej na Filipinach**.
- Wszystkie elementy (guziki, metki, materiał) są transportowane samolotem na **Filipiny** i zszywane razem.
- Dżinsy są sprzedawane **w Szwajcarii**.
- Po wyeksploatowaniu, oddaje się je do Czerwonego Krzyża / Armii Zbawienia albo innej organizacji zbierającej odzież używaną.
- Dżinsy wysyłane są do **Afryki**, często do Ghany, gdzie nosi się je jeszcze raz.

Źródło: *Richard Gerster, Ethique et mondialisation, éditions LEP, Lausanne.*

Wybrane skutki umiędzynarodowienia procesu produkcji dżinsów:

- pracownicy w krajach globalnego Południa mają zatrudnienie, choć często pracodawcy nie zapewniają im godziwych warunków pracy;

- trudno jest zidentyfikować wszystkich podwykonawców;
- niemożliwe jest kontrolowanie warunków pracy w fabrykach w oparciu o te same standardy;
- konsumenci w krajach bogatszych mogą kupić tańsze ubrania;
- transport produktów powoduje duże zanieczyszczenia środowiska;
- kraje rozwijające się zyskują dzięki inwestycjom zwiększeniu zatrudnienia, ale bardzo niewielka część zysku z produkcji pozostaje w danym kraju;
- zdecydowana większość zysków z procesu produkcji dżinsów pozostaje w krajach bogatszych.

Dowiedz się, na co wystarcza pensja przeciętnej pracownicy fabryki szycjącej ubrania dla europejskich firm

1. Sprawdź, opierając się na informacjach o kosztach wyżywienia i innych wydatkach (poniżej w ramce) oraz danych samodzielnie znalezionych w Internecie, na co za swoją pensję może pozwolić sobie Yuying. Czy jej pensja jest wystarczająca, aby wieść spokojne życie?
2. Aby poznać wartość jej zarobków, przelicz je także według aktualnego kursu dolara Hong Kong na polską walutę. Czy jest to według ciebie zadowalająca kwota?
3. Następnie oblicz wartość zarobków, zakładając, że Yuying pracuje tylko 40 godzin tygodniowo, by mieć czas na spotkanie się z przyjaciółmi. Podziel się swoimi wynikami i przemyśleniami z innymi.

Yuying w Chinach

Jestem Yuying i pracuję w Hua Yong Clothes Factory w Douguan, niedaleko Hong Kongu. Mam 18 lat i przeprowadziłam się ze wsi do miasta w celu znalezienia pracy. Musiałam zapłacić łapówkę, by ją dostać, choć w Chinach jest to nielegalne. Pracuję ze 150 innymi młodymi kobietami, szycząc ubrania, które zostaną sprzedane w sklepach w Ameryce Północnej i Europie – może sami je kupiliście!

Pracuję przez 60 godzin 7 dni w tygodniu, a dodatkowo wyrabiam od 18 do 36 nadgodzin.

Zarabiam 1,95 dolara Hong Kong na godzinę, co daje mi 152,10 dolarów Hong Kong za 78-godzinny tydzień pracy. Miesięcznie mam dwa dni wolne. Nie dostaję pieniędzy za zwolnienie chorobowe ani za wakacje.

Jeśli nie wyrabiam nadgodzin, muszę zapłacić karę (to także jest nielegalne). Pracuję w fabryce od roku. Podczas festiwalu Smoczyc Łodzi opuściłam swoją zmianę, by być z przyjaciółmi. Zostałam ukarana brakiem pensji za cały dzień. Dzielę sypialnię z ośmioma innymi kobietami. Muszę przejść przez fabrykę, by dostać się do mojego pokoju. Nie wolno mi przyjmować gości. W naszej fabryce nie ma wyjścia awaryjnego na wypadek pożaru – czasem się tym martwię. Muszę pracować 6 godzin każdego dnia, by zarobić na samo jedzenie – a w sypialni nie ma gdzie gotować. W fabryce nie ma związku zawodowego. O ile wiem, fabryka nie ma „Kodeksu Postępowania”, aby zapewnić, że my, pracownicy, jesteśmy uczciwie traktowani. Nikt z nas nie podpisał umowy o pracę, więc nie mamy np. prawa do strajku – to oznacza, że zarząd może nas traktować jak chce.

Źródło: Jessica Witchell, Fola Ekundayo, Louise Robinson, Passion for Fashion. An exploration of global fashion industry, Reading International Solidarity Centra.

Hong Kong*:

- proste pieczywo lub bułeczki w cukierniach / 1 szt. : 6-12 \$ HK;
- najtańsze proste potrawy w przyulicznych barach: od 20 \$ HK;
- butelka wody 750ml w supermarkecie: 2,4 \$ HK;
- świetna zupka Wonton z krewetkami: 19 \$ HK;
- jedzenie w McDonald jest odrobinę tańsze niż w przyulicznych barach.

* ceny podane są w dolarach Hong Kongu

Źródło: http://www.transazja.pl/pliki/kosztorysy/61_chiny_kosztorys_2007_k_eksner.pdf

Odpowiedzialność społeczna i środowiskowa w perspektywie globalnej – co Ty możesz zrobić?

Wybieraj świadomie. Przy kolejnych zakupach zastanów się, czy faktycznie potrzebujesz nowych ubrań, sprzętu sportowego lub elektronicznego. Może te stare są jeszcze w dobrym stanie i odrobina kreatywności sprawi, że znowu zaczną ci się podobać.

Wybieraj mądrze. Zastanów się, skąd pochodzą twoje ulubione przysmaki, ubrania, gadzety. Czy produkujące je przedsiębiorstwo zasługuje na zaufanie w kwestii przestrzegania zasad Global Compact? Jeśli możesz, wybieraj firmy, które znane są z dbania o dobro ludzi i środowisko w całym łańcuchu dostaw.

Wywieraj nacisk na firmy. Siłą, z którą liczy się większość firm, jest głos ich klienta. Pozwól im go usłyszeć. Pisz, pytaj, pokaż, że obchodzi cię, w jaki sposób zmniejszając swój negatywny wpływ na środowisko (zmniejszona ilość opakowań, recykling, produkty przyjazne dla środowiska) i na ludzi (kodeksy postępowania etycznego, społeczna odpowiedzialność biznesu – CSR). Zapytaj swoją ulubioną firmę co robi, by być społecznie odpowiedzialną.

Wspieraj kampanie na rzecz praw pracowników i środowiska. Działa już wiele kampanii mających na celu poprawę sytuacji pracowników lub stanu środowiska. Wywierają one nacisk na firmy, wspierają związki zawodowe pracowników, piszą do rządów swoich państw i rządów w krajach, gdzie produkowane są towary. Ty też możesz włączyć się te akcje!

Dowiedz się więcej na temat tego, co dzieje się w łańcuchu dostaw kupowanych przez ciebie ubrań, jedzenia czy produktów elektronicznych.

Pomyśl o własnej firmie. Jeśli myślisz o założeniu w przyszłości własnej firmy, pamiętaj o przestrzeganiu praw pracowniczych w całym łańcuchu dostaw i dbałości o środowisko naturalne. Takie inicjatywy stają się w biznesie coraz bardziej popularne.

Tutaj możesz dowiedzieć się więcej i zaangażować w międzynarodowe akcje:

- Forum Odpowiedzialnego Biznesu www.fob.org.pl
- CSR info www.csrinfo.org
- Clean Clothes Polska – www.cleanclothes.pl
- Projekt „Fair Play” www.kobietypraca.org/fairplay
- Grupa EFTE Warszawa www.efte.org
- Ekonsument - ekonsument.pl

Ważne słowa:

łańcuch dostaw, społeczna odpowiedzialność biznesu, CSR, prawa pracownicze, akcje konsumenckie.

Tekst powstał w ramach projektu „Zwiększenie znaczenia edukacji globalnej w systemie edukacji formalnej” współfinansowanego przez Fundację Edukacja dla Demokracji w ramach programu pomocy zagranicznej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP w 2010 r.

Kurs internetowy „Edukacja globalna z klasą” powstał w ramach projektu o tej samej nazwie współfinansowanego w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP w 2011 r.

Prawa do wykorzystywania tekstu posiada Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej. Jego wykorzystanie jest możliwe na warunkach określonych w licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska.